

УДК 811.111'25

ТЕРМІНОЛОГІЧНА НЕВІДПОВІДНІСТЬ ТА РІЗНОРІДНІСТЬ У ПЕРЕКЛАДЕНИХ УКРАЇНСЬКОЮ МОВОЮ ТЕКСТАХ СТАНДАРТІВ З ОХОРОНИ ПРАЦІ

О.В. Столбченко¹, А.В. Маловиця¹, Ю.І. Чеберячко¹

¹ Україна, м.Дніпро, Національний технічний університет «Дніпровська політехніка»

TERMINOLOGICAL NON-EQUIVALENCE AND VARIABILITY IN THE LABOUR SAFETY STANDARDS TRANSLATED INTO UKRAINIAN

O.V. Stolbchenko¹, A.V. Malovitsa¹, Yu.I. Cheberiyachko¹

¹ Ukraine, Dnipro, Dnipro University of Technology

Мета. Опис найбільш показових випадків термінологічної невідповідності на прикладах перекладів ряду англomовних стандартів з охорони праці українською мовою.

Методика дослідження випадків термінологічної невідповідності на прикладах перекладів ряду англomовних стандартів з охорони праці передбачала поєднання описового та зіставного методів.

Результати дослідження. Визначено варіативність передавання українською мовою основних термінів у сфері охорони праці.

Наукова новизна. Розглянуто питання перекладу термінології з охорони праці в діахронічному аспекті.

Практичне значення. Описано ключові невідповідності у термінології з охорони праці, що постають при перекладі стандартів з англійської мови та описано можливі труднощі створення документації на їх основі.

Ключові слова: стандарт, документи з охорони праці, термінологія, переклад, варіативність.

Вступ

У зв'язку із тим, що стандарти у сфері охорони праці передаються «методом обкладинки», проблеми передавання структури цих документів не набуває першочергової актуальності. Натомість важливою є проблема уніфікації термінології. Так, навіть значна частина базових термінів у різних стандартах передається неоднаково, що зумовлює значні труднощі в роботі з документами серед користувачів зазначених документів.

Тому **мета** нашої статті – описати найбільш показові випадки термінологічної невідповідності на прикладах перекладів ряду англomовних стандартів з охорони праці українською мовою.

Національний стандарт України Охорона праці. Терміни та визначення основних понять ДСТУ 2293:2014		Інші стандарти	
Термін українською	Переклад іншими мовами	Термін українською	Переклад іншими мовами
4.32 травма Порушення анатомічної цілісності організму людини чи його функцій унаслідок дії зовнішніх чинників	injure [8] травма [9]	4.21 травма Порушеність анатомічної цілісності організму людини, або його функцій внаслідок дії зовнішнього середовища (Державний стандарт України ДСТУ 2293-99)	Траума травма
4.33 виробнича травма Травма (4.32), що сталася з працівником унаслідок дії небезпечного виробничого чинника (4.14)	industrial injury [8] производственная травма [2]	4.22 виробнича травма Травма що сталася внаслідок дії виробничих чинників (Державний стандарт України ДСТУ 2293-99)	occupational trauma производственная травма

Проблеми технічної термінології та перекладу

На прикладі терміна «травма» можемо спостерігати неоднаковий підхід до перекладу термінів навіть у межах одного стандарту. Слід зазначити, що на основі поданих визначень термінів є підстави не перекладати їх з використанням різних термінів (пор *injure* та *industrial injury* у ДСТУ 2293:2014).

Схожа ситуація спостерігається при розгляді терміна «працездатність»:

Національний стандарт України Охорона праці. Терміни та визначення основних понять ДСТУ 2293:2014		Інші стандарти	
Термін українською	Переклад іншими мовами	Термін українською	Переклад іншими мовами
4.56 працездатність Потенційна здатність людини протягом заданого часу та з певною ефективністю виконувати максимально можливий обсяг роботи (ДСТУ 3038, див. також ДСТУ 3138)	ability to work [8] трудоспособность [8]	4.52 працездатність Здатність людини виконувати певну роботу, яка визначається рівнем її фізичних і психофізіологічних можливостей, а також станом здоров'я і професійною підготовленістю (Державний стандарт України ДСТУ 2293-99)	Arbeitsfähigkeit capacity for work capacite de travail (трудоспособность Способность человека выполнять определенную работу, которая определяется уровнем его физических и психофизиологических возможностей, а также состоянием здоровья и профессиональной подготовкой)

Проте у даному випадку спостерігаються відмінності у трактуванні україномовного терміна, що, у свою чергу, може спричинити відмінності в англомовних термінах.

Відмінності подекуди торкаються навіть назв стандартів, наприклад, розглянемо відмінності передавання англійською мовою назв двох стандартів, що регулюють питання термінів та визначень основних понять у галузі охорони праці, та були введені в дію у такій послідовності: ДСТУ 2293-99, потім ДСТУ 2293:2014, яким було замінено перший документ.

Національний стандарт України Охорона праці. Терміни та визначення основних понять ДСТУ 2293:2014 Occupational safety and health. Terms and definitions of fundamental conceptions	Державний стандарт України ДСТУ 2293-99 Охорона праці. Терміни та визначення основних понять. Protection of labour Terms and definitions of fundamental conceptions
---	--

Із прикладу видно, що раніший стандарт було озаглавлено, як «Protection of labour», а пізніший - «Occupational safety and health», що має дещо ширше значення і використовується у сучасній міжнародній термінологічній системі.

При виконанні перекладу міжнародних стандартів з охорони праці, як засобу їх гармонізації, відповідні стандарти доповнюється структурним елементом, який має назву «Національний вступ», де особливо зазначаються посилання на відповідні міжнародні стандарти та документи, а також подається перелік змін, які було внесено при перекладі документа. Наведемо приклад такого вступу до стандарту ДСТУ EN ISO 10819:201_ (EN ISO 10819:2013, IDT; ISO 10819:2013, IDT) «Вібрація та удар механічні:

Цей національний стандарт ДСТУ EN ISO 10819:201_ (EN ISO 10819:2013, IDT; ISO 10819:2013, IDT) «Вібрація та удар механічні. Вібрація локальна. Метод вимірювання та оцінки властивості рукавиць передавати вібрацію на долоню руки», прийнятий методом перекладу, — ідентичний щодо EN ISO 10819:2013 (версія en) «Mechanical vibration and shock - Hand-arm vibration - Measurement and evaluation of the vibration transmissibility of gloves at the palm of the hand (ISO 10819:2013)».

Технічний комітет стандартизації, відповідальний за цей стандарт в Україні, — ТК 135 «Безпека промислової продукції та засоби індивідуального захисту працюючих».

Цей стандарт прийнято на заміну ДСТУ EN 10819:2013, IDT; ISO 10819:2013, IDT) «Вібрація та удар механічні. Вібрація локальна. Метод вимірювання та оцінки властивості рукавиць передавати вібрацію на долоню руки», прийнятого методом підтвердження.

У цьому національному стандарті зазначено вимоги, які відповідають законодавству України.

До стандарту внесено такі редакційні зміни:

– слова «цей європейський стандарт», «цей міжнародний стандарт» замінено на «цей стандарт»;

Проблеми технічної термінології та перекладу

– структурні елементи стандарту: «Титульний аркуш», «Передмову», «Національний вступ», першу сторінку, «Терміни та визначення понять» – оформлено згідно з вимогами національної стандартизації України;

– вилучено «Передмову» до EN ISO 10819:2013 та «Передмову» до ISO 10819:2013 як такі, що безпосередньо не стосуються технічного змісту цього стандарту;

– до розділу «Нормативні посилання» додано «Національне пояснення», виділене рамкою;

– позначки одиниць фізичних величин відповідають вимогам серії стандартів ДСТУ ISO 80000;

– додано довідковий додаток НА «Перелік національних стандартів України, гармонізованих з регіональними та міжнародними нормативними документами, посилання на які є в цьому стандарті» [1].

Як бачимо, цей вступ можна розглядати як своєрідний перекладацький коментар, де пояснюються відповідні перекладацькі рішення та певні окремі нестандартні підходи до передавання тексту, а також обґрунтовано особливості оформлення документу.

При перекладі стандартів з охорони праці доцільно користуватися загальними вимогами до упорядкування тексту та структури стандартів в Україні. Так, відповідно до вимог ДСТУ 1.5:2003 «Національна стандартизація. Правила побудови, викладання, оформлення та вимоги до змісту нормативних документів» пропонується такий переклад структурних елементів стандартів (див. табл.).

Англомовні еквіваленти структурних елементів стандартів

№ з/п	Структурний елемент	Визначення	Переклад
1	структурний елемент (стандарту)	Складник вмісту стандарту	<i>element</i>
2	нормативний структурний елемент	Структурний елемент стандарту, в якому викладено положення чи вимоги щодо об'єкта стандартизації та подано інші відомості, потрібні для підтвердження відповідності об'єкта стандартизації певним нормам.	<i>normative element</i>
3	передній структурний елемент	Структурний елемент стандарту, який визначає його назву, представляє його зміст, вміст і побудову, пояснює його підґрунтя, розвиток і взаємозв'язки з іншими стандартами	<i>preliminary element</i>
4	загальний нормативний структурний елемент	Структурний елемент, що містить загальні характеристики стандарту, але не містить положень чи вимог щодо об'єкта стандартизації.	<i>general element</i>
5	технічний нормативний структурний елемент	Структурний елемент стандарту, у якому викладено положення чи вимоги щодо об'єкта стандартизації	<i>technical element</i>
6	додатковий структурний елемент	Структурний елемент стандарту, який містить додаткові відомості, що сприяють розумінню чи застосуванню стандарту	<i>supplementary element</i>
7	довідковий структурний елемент	Структурний елемент стандарту, який містить довідкові відомості про стандарт, про об'єкт стандартизації, унаочнює положення чи вимоги стандарту тощо	<i>informative element</i>
8	зміст стандарт	Сутність викладених у стандарті положень, вимог, рекомендацій тощо	<i>matter</i>
9	зміст стандарту ²	оглав стандарту	<i>table of contents</i>
10	вміст стандарту	Текстовий, графічний і табличний матеріал, вміщений до стандарту	<i>contents</i>
11	рисунок	Будь-який графічний матеріал (малюнок, кресленник, схема, діаграма тощо), який унаочнює положення чи вимогу стандарту	<i>figure</i>
12	зміна до стандарту	Сукупність одночасно прийнятих часткових чи повних відмінностей положень і (або) строків дії чинного і зміненого стандартів	<i>amendment</i>

13	поправка до стандарту	Сукупність одночасно опублікованих відмінностей виправленого тексту стандарту від виданого з друкарськими помилками	<i>corrigendum</i>
14	строк	Установлений, визначений для кого-, чого-небудь проміжок часу	<i>period</i>
15	термін	Призначений, установлений момент, час виконання або настання чого-небудь	<i>date</i>
16	безпека	Відсутність загрози життю, здоров'ю та майну людей, тваринам, рослинам, довкіллю, що перевищує допустимий ризик	<i>safety</i>
17	безпечність	Властивість не становити і не створювати загрози життю, здоров'ю та майну людей, тваринам, рослинам, довкіллю	<i>safety</i>

Слід також зазначити, що ДСТУ 1.5:2003 «Національна стандартизація. Правила побудови, викладання, оформлення та вимоги до змісту нормативних документів» подає і приклади англійського перекладу інших можливих відповідно до специфіки документа структурних частин стандарту (пункти, підпункти тощо).

Висновки.

Проблема перекладу стандартів у сфері охорони праці українською мовою потребує комплексного вирішення, адже вона зумовлена значною термінологічною варіативністю. При перекладі стандартів слід насамперед враховувати специфіку української термінології та зв'язки досліджуваних стандартів із іншими видами технічної документації.

Перелік посилань

1. Документація. Звіти у сфері науки і техніки. Структура і правила оформлення — ДСТУ 3008-95.
2. ДСТУ EN ISO 10819:201_ (EN ISO 10819:2013, IDT; ISO 10819:2013, IDT) «Вібрація та удар механічні. Вібрація локальна. Метод вимірювання та оцінки властивості рукавиць передавати вібрацію на долоню руки»
3. ДСТУ 1.2:2003. Національна стандартизація. Правила розроблення національних нормативних документів.
4. ДСТУ 1.5:2003 Національна стандартизація. Правила побудови, викладання, оформлення та вимоги до змісту нормативних документів (ISO/IEC Directives, part 2, 2001, NEQ)

Рекомендовано до друку: д-ром філол. наук, проф. Алексєєвим А.Я.

АННОТАЦІЯ

Цель. Описание наиболее показательных случаев терминологической несоответствия на примерах переводов ряда англоязычных стандартов по охране труда на украинском языке.

Методика исследования случаев терминологической несоответствия на примерах переводов ряда англоязычных стандартов по охране труда предполагала сочетание описательного и сопоставительного методов.

Результаты исследования. Определена вариативность передачи на украинском языке основных тер-минив в сфере охраны труда.

Научная новизна. Рассмотрены вопросы перевода терминологии по охране труда в диахроническом аспекте.

Практическое значение. Описаны ключевые несоответствия в терминологии по охране труда, которые возникают при переводе стандартов по английскому языку и описаны возможные трудности создания документации на их основе.

Ключевые слова: стандарт, документы по охране труда, терминология, перевод, вариативность.

ABSTRACT

The purpose. Description of the most illustrative cases of terminological inconsistency on the examples of translations of a number of English standards on labor protection in Ukrainian.

The methodology of research of cases of terminological inconsistency on the examples of translations of a number of English standards on labor protection provided by a combination of descriptive and comparative methods.

Research results. The variability of the transfer of the main terms in the field of labor protection in the Ukrainian language is determined.

Scientific novelty. The issue of translation of terminology on labor protection in the diachronic aspect is considered.

Practical value. Describes the key inconsistencies in occupational safety terminology that arise when translating standards from English and describes the possible difficulties in creating documentation based on them.

Key words: *standard, labor protection documents, terminology, translation, variability.*